

ТЭКСТ (ад лац. *textus* – тканіна, сувязь, пабудова], напісанае, надрукаванае (выказванне, абзац, раздзел твора і г. д.) або выказанае вусна паведамленне, якое характарызуецца сэнсавай і структурнай завершанасцю, яго можна ўзнавіць, паўтарыць у тым самым выглядзе.

Тэкст з'яўляецца аб'ектам увагі спецыялістаў розных навук. Для мовазнаўства тэкст з'яўляецца адзінай крыніцай фактычнага матэрыялу. Да сярэдзіны XIX стагоддзя вывучаліся толькі моўныя адзінкі і катэгорыі ў межах тэксту, а як самастойная моўная з'ява тэкст адносна нядаўна пачаў даследавацца лінгвістыкай тэксту. З мовазнаўчага боку ў тэксце вылучаюцца: 1) кампаненты, ці адзінкі тэксту; 2) сувязі і адносіны паміж гэтымі кампанентамі; 3) семантыка тэксту. Кампаненты тэксту ўтвараюць строгую іерархічную сістэму, у якой кожны папярэдні складнік выступае як частка наступнага. Разнастайныя адносіны паміж кампанентамі тэксту выступаюць у выглядзе граматычных і семантычных сувязей. Граматычныя сувязі аб'ядноўваюць кампаненты тэксту ў больш буйныя яго адзінкі (словы ў словазлучэнні, словазлучэнні ў сказы, сказы ў складаных сінтаксічных цэлях). Семантычныя сувязі ўтвараюць розніцы па аб'ёме і складанасці сэнсавыя часткі тэксту, якія камбінуюцца адна з адной. Змест (ці семантыка) тэксту мае надзвычай складаную структуру, у якой адлюстравана і задума аўтара, і знешняя рэчаіснасць, і значэнні слоў, словазлучэнняў і сказаў і г.д. Яшчэ адзін перспектыўны ў лінгвістыцы аспект даследавання тэксту – гэта вывучэнне яго з семіятычных пазіцый, г. зн. з улікам усіх інфармацыйных сродкаў (вербальных і невербальных), якія ўжываюцца ў ім. Шматаспектнасць такой адзінкі, як тэкст, прадвызначае наяўнасць розных яго тыпаў (гл. **ТЫПЫ ТЭКСТУ**).

Агульныя прыкметы тэкстаў розных тыпаў:

- адзінка зносін;
- іерархічная паслядоўнасць кампанентаў;
- замкнутасць структуры;
- вербальная афармленасць;
- кампазіцыйная арганізацыя.

Апошнім часам навукоўцы мяркуюць, што тэкст мэтазгодна разглядаць як пэўную камунікатыўную адзінку, кантэкст якой не мае практычна ніякіх фармальных і матэрыяльных абмежаванняў. У дачыненні да такога разумення тэксту сталі выкарыстоўваць тэрмін *дыскурс* (фр. *le discours* – 'маўленне'), які рознымі даследчыкамі ўжываўся ў дачыненні да розных паняццяў: звязнага тэксту, вусна-размоўнай формы тэксту, дыялога, групы выказванняў, звязаных паміж сабой сэнсам, маўленчага пісьмовага ці вуснага твора і інш.

У беларускім мовазнаўстве шырокае вывучэнне і даследаванне тэксту пачалося ў 1970 – 1980-я гг. Лінгвістычны аналіз мастацкіх тэкстаў – асноўная мэта мовазнаўчых прац такіх даследчыкаў, як Э.Д. Блінава, Н.В. Гаўрош, І.Я. Лепешаў, Г.М. Малажай, А.Я. Супрун, М.Я. Цікоцкі, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. Семіётыку тэксту даследаваў Б.А. Плотнікаў. Сэнсава-структурная арганізацыя тэкстаў – адзін

з аб'ектаў вывучэння Т.Р. Рамзы. Прыметы тэксту, структурныя тыпы, віды і сродкі сувязі, тэкстаўтваральныя роля асобных часцін мовы і інш. падрабязна асветлены В.А. Ляшчынскай. Дыскурснаму аналізу тэкстаў асобных стыляў прысвечаны апошнія даследаванні П.П. Жаўняровіча, В.І. Іўчанкава, Т.Я. Старасценка і інш.

С.С.Мароз

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ